

# **Verantwoording onderzoek**

## **‘De geschiedenis van het vak trainingsacteren’**

Afstudeerscriptie Trainingsacteren  
NHL, Docent Theater  
Karianne Henkel  
Begeleider: Paul Devilee  
3 februari 2012

## **Inhoud**

|                             |       |
|-----------------------------|-------|
| Inleiding                   | 3     |
| Aanleiding en onderwerp     | 3     |
| Vraagstelling               | 3     |
| Doelstelling                | 4     |
| Relevantie                  | 4     |
| Methode en opzet            | 5     |
| Informatieverwerking        | 7     |
| Conclusies en aanbevelingen | 7     |
| Reflectie op onderzoek      | 8     |
| <br>Bijlagen                | <br>9 |
| 1. Vragenlijst              | 10    |
| 2. Ingevulde vragenlijsten  | 11    |
| 3. Schriftelijke interviews | 33    |
| 4. Face-to-face interviews  | 39    |

## **Inleiding**

Voor u ligt de verantwoording van mijn afstudeeronderzoek 'De geschiedenis van het vak trainingsacteren'. Dit onderzoek heeft plaats gevonden in het kader van mijn afstudeerscriptie voor de bachelor opleiding Docent Theater aan de NHL Hogeschool te Leeuwarden.

Aangezien mijn afstudeeronderzoek een tekst voor een voorgenomen publicatie is en daarmee niet de vorm van een standaard afstudeeronderzoek heeft, ontbreekt er een aantal zaken die wel in een onderzoek aangeduid horen te worden. In onderstaande tekst ga ik in op de vraagstelling, doelstelling, methode en opzet van het onderzoek. Ook zal ik verslag doen van de wijze van dataverzameling en –verwerking. Tot slot reflecteer ik op het onderzoek en zijn in de bijlagen de interviews en ingevulde vragenlijsten terug te lezen.

Uit de interviews en ingevulde vragenlijsten in de bijlage heb ik om privacy redenen soms korte delen uit de tekst weggelaten. Ook wil ik nadrukkelijk vragen om deze informatie enkel te lezen, maar verder niet te kopiëren, gebruiken of verspreiden. Overigens zitten bij de digitale versie van deze verantwoording alle interviews en ingevulde vragenlijsten bijgevoegd, maar bij de geprinte versie niet.

## **Aanleiding en onderwerp**

Voor de aanleiding van dit onderzoek verwijs ik naar mijn voorwoord en voor een uitgebreide omschrijving van het onderwerp verwijs ik naar de inleiding in 'De geschiedenis van het vak trainingsacteren'.

Toen ik begon aan mijn stage trainingsacteren was ik nieuwsgierig naar de geschiedenis van het vak. Ik kreeg veel interessante verhalen te horen, maar nergens was een uitgebreid overzicht van het ontstaan en alle ontwikkelingen terug te lezen. Mijn stagebegeleider, Paul Devilee, liep samen met Selma Foeken al langer met het idee rond dat deze verhalen eens uitgezocht en opgeschreven moesten worden. Van het een kwam al snel het ander en zo ging ik onderzoek doen naar de geschiedenis en ontwikkeling van het vak trainingsacteren.

Al vanaf het begin was er het idee om van dit onderzoek een boekje te maken. Dit is echter een langdurig proces en hoe dit precies gaat uitpakken staat nog niet vast. Het gevolg was wel dat ik de tekst van het onderzoek meteen publicatiegericht heb geschreven.

## **Vraagstelling**

De hoofdvraag luidt:

- Wat is de chronologische geschiedenis van het vak trainingsacteren en welke ontwikkelingen hebben daarbinnen plaatsgevonden?

Om tot een antwoord op de hoofdvraag te komen stel ik de volgende deelvragen:

- Hoe en wanneer is trainingsacteren ontstaan?
- Welke ontwikkelingen heeft het vak van begin tot nu doorgemaakt?
- Wat wordt er verwacht van een trainingsacteur (binnen en buiten de training)?
- Hoe en wanneer werden acteursbureaus opgericht?
- Wat is de rol van de acteursbureaus?
- Hoe ziet de toekomst van het vak trainingsacteren er uit?

De geschiedenis is in chronologische volgorde beschreven omdat dit een helder overzicht geeft van de ontwikkelingen en het verloop daarvan. De lezer wordt hierdoor meegenomen door de geschiedenis. Aangezien de meeste deelvragen in meerdere tijdsperiodes terugkomen, worden deze

niet ieder in een eigen hoofdstuk behandeld, maar komen de deelvragen indien van toepassing in verschillende hoofdstukken aan de orde.

Om de chronologische volgorde van de ontwikkelingen kort en helder weer te geven is er aan het begin van het onderzoek een tijdlijn opgenomen.

### **Doelstelling**

Doelstelling van dit onderzoek is meer inzicht te creëren in de geschiedenis van het trainingsacteren en deze inzichten vast te leggen en te delen met vakgenoten. Door de geschiedenis vast te leggen levert dit onderzoek een bijdrage aan de erkenning van het vak. Het versterkt de positie van acteurs in trainingen.

### **Relevantie**

De relevantie van dit onderzoek is voornamelijk theoretisch.

Het is goed voor de erkenning van trainingsacteren als vak, dat de geschiedenis ervan is vastgelegd en kan worden nagelezen. Zowel voor beginnende trainingsacteurs, om een idee te krijgen van het vak waarin ze werkzaam willen worden, als voor acteurs die al jaren in het vak zitten, is dit een interessant onderzoek. Ook is dit onderzoek zeer geschikt als lesmateriaal op opleidingen waar het vak trainingsacteren wordt gegeven. Verder biedt het trainers een overzicht waar hun acteurs vandaan komen en welke mogelijkheden er allemaal zijn in trainingen met acteurs.

En tot slot kunnen ook acteursbureaus dit onderzoek gebruiken om potentiële klanten over te halen om met acteurs te gaan werken.

## Methode en opzet

Dit onderzoek is een beschrijvend onderzoek, er wordt een ontwikkeling binnen de geschiedenis zo nauwkeurig mogelijk vastgelegd. De aanpak van dit onderzoek heeft het meeste weg van een survey-onderzoek. Er wordt gebruik gemaakt van de verhalen en meningen van een groter aantal respondenten. Omdat er sprake is van een kwalitatief onderzoek vullen de respondenten geen enquêtes in, maar worden ze schriftelijk en face-to-face geïnterviewd aan de hand van open vragen.

De methodologische uitwerking van dit onderzoek berust voornamelijk op praktijkonderzoek. Omdat er nauwelijks literatuur te vinden is over dit onderwerp, komt de benodigde informatie voor dit onderzoek van respondenten, door middel van interviews. Tijdens de interviews is er gebruik gemaakt van de sneeuwbalmethode; nieuwe informatie die naar voren kwam over deelvragen, respondenten en literatuur is gaandeweg in het onderzoek verwerkt.

Allereerst heb ik mij verdiept in bestaande literatuur over trainingsacteren. En onderzocht welke literatuur relevante informatie ten aanzien van het onderzoek bevatte en welke deelvragen ik daarmee al deels kon beantwoorden. Hierdoor werd meteen duidelijk voor welke deelvragen ik mijn conclusies geheel op antwoorden van respondenten zou moeten baseren.

Ik beschikte zelf al over 'Toolbox voor trainingsacteurs' (2008), geschreven door Paul Devilee en 'Omgaan met trainingsacteurs' (2005), geschreven door Paul Devilee en Hans Fischer. Beide boeken worden veel gebruikt door trainers en trainingsacteurs en gaven mij een beeld van de ontwikkelingen die plaatsvonden binnen het vak trainingsacteren ten tijde dat de boeken geschreven werden. Via de literatuurlijst van het onderzoek 'Meerwaarde professionele acteurs in trainingen' (2004), geschreven door Maaïke Pollaert, kwam ik weer een aantal artikelen voor mijn onderzoek tegen. Daarvan bleek vooral 'Spelen met de werkelijkheid: over het werken met acteurs in trainingen' (2002), door Jos van der Steen mij veel informatie over de ontwikkeling van verschillende generaties trainingsacteurs door de jaren heen te verschaffen.

Vervolgens werd deze informatie pragmatisch verwerkt. Tijdens het bestuderen en verwerken van de literatuur dienden zich nieuwe (deel)onderwerpen voor het onderzoek aan. Op basis van het theoretisch kader is er een vragenlijst opgesteld die per e-mail naar acteurs en trainers werd gestuurd. Zie voor de vragenlijst bijlage 1.

De onderzoekseenheid voor dit onderzoek waren trainingsacteurs en trainers die veel hebben gewerkt met trainingsacteurs. Het onderzoek richt zich voornamelijk op trainers en acteurs die als eersten in de branche werkten of er in elk geval lange tijd werkzaam zijn. Want deze hebben de hele geschiedenis en ontwikkeling van het vak meegemaakt. De namen en contactgegevens werden in eerste instantie door collega-deskundigen Paul Devilee en Selma Foeken aangedragen. In de vragenlijsten die teruggestuurd werden door de respondenten werden ook acteurs en trainers genoemd of aanbevolen die vervolgens weer in het onderzoek opgenomen zijn. In totaal zijn er 17 respondenten die de vragenlijst met een meer of minder uitgebreide reactie hebben teruggestuurd. Deze vragenlijsten zijn in bijlage 2 toegevoegd.

Deze eerste vragenlijsten gaven mij inzicht in de situatie van de respondenten, hoelang ze in het vak zaten of zitten, of en waarover ze mij relevante informatie voor het onderzoek konden verschaffen en in hoeverre ze bereid waren om mee te werken aan het onderzoek. Via de vragenlijsten heb ik de eerste 'trainers' op kunnen sporen die begonnen zijn met het inzetten van acteurs. Met de vragenlijst werden af en toe ook tips voor literatuur meegestuurd. Nuttig en dus opgenomen in het literatuuronderzoek waren onder andere 'Leren als Alice in wonderland' en 'Nieuwe media: de ongekende mogelijkheden voor trainingen' geschreven door Jos van der Steen, over nieuwe werkvormen.

Op basis van de informatie uit de ingevulde vragenlijsten heb ik 6 mensen geselecteerd die ik face-to-face wilde interviewen. Dit is door omstandigheden met 4 mensen gelukt, de andere twee heb ik uitvoerig schriftelijk geïnterviewd. (zie bijlage 3) De respondenten die face-to-face werden geïnterviewd, zijn hierop voorbereid doordat ze alvast de vragen kregen, die in het interview gesteld zouden worden. Omdat veel vragen over het verleden gaan, was het handig dat de geïnterviewde hier alvast over nagedacht had en tijdens het interview de herinneringen zonder al te veel moeite kon vertellen.

De face-to-face interviews werden gehouden aan de hand van open vragen. Er was veel ruimte voor de respondenten voor het vertellen van anekdotes en visies, omdat juist deze interessant zijn voor het onderzoek. Alle interviews behandelden in grote lijnen dezelfde onderwerpen, al waren de vragen wel toegespitst op de persoon. Nieuwe informatie die tijdens de interviews naar boven kwam heb ik meegenomen in het onderzoek. De interviews heb ik opgenomen en later uitgewerkt.

De opgenomen interviews zijn in spreektaal uitgewerkt en ongecorrigeerd als bijlage 4 toegevoegd. Alleen de relevante informatie voor het onderzoek is volledig uitgewerkt, vragen en opmerkingen van de interviewer en teveel niet relevante informatie is niet volledig uitgewerkt in verband met de tijd. Eventueel zijn de interviews ook nog terug te luisteren.

Vervolgens is alle informatie uit de vragenlijsten, interviews en het theoretisch kader tot één geheel verwerkt. Tijdens het schrijfproces hebben er nog een aantal korte telefonische en schriftelijke interviews ter verheldering van sommige onderwerpen plaatsgevonden.

Uit de interviews en vragenlijsten waren ook nieuwe onderwerpen naar voren gekomen, waar tijdens het schrijfproces nog de benodigde literatuur voor is bestudeerd.

Paul Devilee, die het onderzoek en het schrijfproces begeleidde, heeft tijdens het nalezen van de tekst zijn visie en de werkwijze van Kapok op een aantal onderwerpen gegeven. Deze informatie komt dus niet uit een interview en is direct in de tekst verwerkt.

## **Informatieverwerking**

Theorie en praktijk vormen geen losse hoofdstukken, maar deze informatie is samengevoegd tot één logisch, doorlopend verhaal over de geschiedenis. Ik heb ervoor gekozen om in de hoofdstukken op chronologische volgorde de ontwikkelingen in de geschiedenis te beschrijven, omdat dit het makkelijkste te volgen is voor de lezer. Dit geeft een helder overzicht van de geschiedenis. De hoofdstukken beschrijven ongeveer de volgende periodes (er wordt in hoofdstukken soms vooruit- of teruggeblikt):

1. Het ontstaan: 1978
2. Pionieren: 1978 - 1980
3. Opkomst acteursbureaus: 1980 – 1985
4. Explosieve groei: 1980 – 1990
5. Professionalisering: 1990 - 2000
6. De markt doet z'n werk: 2000 – 2012
7. De toekomst: 2012 - ....
8. Conclusie

Om persoonlijke verhalen, anekdotes en visies ook op persoonlijke wijze weer te geven in de lijn van de geschiedenis, heb ik ervoor gekozen om veel letterlijke citaten uit de interviews en vragenlijsten op te nemen. Deze zijn hier en daar wat aangepast om ze minder spreektaal en wat prettiger leesbaar te maken.

Voor de helderheid is er aan het begin een tijdlijn opgenomen, waar de belangrijkste ontwikkelingen op aangegeven worden.

Elk hoofdstuk begint met een inleiding en eindigt met een conclusie.

Om het leesbaar te houden is er voor gekozen om geen bronvermelding in de tekst op te nemen. In de tekst wordt naar literatuur verwezen en van de citaten is een bronvermelding aan het begin van de literatuurlijst opgenomen.

## **Conclusies en aanbevelingen**

Voor conclusies en aanbevelingen naar aanleiding van de hoofdvraag en deelvragen verwijs ik naar de conclusies aan het eind van elk hoofdstuk en de eindconclusie in 'De geschiedenis van het vak trainingsacteren'. In het laatste hoofdstuk, de toekomst, worden ook al een aantal aanbevelingen gedaan.

## Reflectie op het onderzoek

Aan de hand van literatuur, vragenlijsten en interviews heb ik een poging gedaan de geschiedenis van het vak trainingsacteren te onderzoeken en beschrijven. Ik denk dat ik een heel aardig eind ben gekomen met dit onderzoek. Het beschrijft naar mijn idee de meeste belangrijke ontwikkelingen die de afgelopen jaren hebben plaats gevonden. In ieder geval de ontwikkelingen die de respondenten en Paul en Selma als belangrijkste ontwikkelingen hebben genoemd.

Ik heb voor dit onderzoek vooral veel acteurs en trainers benaderd die al vanaf het begin of vrijwel vanaf het begin in het vak zitten. Voor mij had dit als groot voordeel dat ik ze over veel verschillende ontwikkelingen vragen kon stellen. Hierdoor heb ik ook de eerste trainingsacteurs en het allereerste begin van het vak weten te achterhalen. Informatie waar maar weinig mensen vanaf wisten en waarover ik gedurende de onderzoeksperiode van veel vakgenoten te horen heb gekregen dat ze het ontzettend interessant vonden om eindelijk eens te weten hoe dat precies is gegaan.

Als ik meer tijd had gehad voor dit onderzoek had ik meer mensen willen interviewen. Ik heb nu 20 verschillende mensen meer en minder uitgebreid gesproken of gemaïld over het vak, terwijl er (het is nauwelijks te tellen) waarschijnlijk honderden trainingsacteurs zijn. Wanneer ik dit onderzoek zou vervolgen, zou ik nu heel gericht mensen over bepaalde onderwerpen willen spreken en hier nog interessante informatie uit halen. Ik kan niet inschatten of er nog hele nieuwe onderwerpen boven tafel zouden komen, maar in ieder geval meer verschillende kanten van en visies op bepaalde ontwikkelingen. Ik zou het ook interessant vinden om juist hele jonge 'verse' trainingsacteurs te spreken.

De reacties op de vragenlijsten waren erg wisselend. Sommigen respondenten hadden de vragenlijst zeer uitgebreid ingevuld en anderen nauwelijks. Ik denk dat het zou schelen wanneer ik eerst zou bellen om het onderzoek toe te lichten of wanneer ik deze vragen telefonisch zou stellen. Dan had ik nog meer informatie uit deze eerste ronde kunnen halen. Maar ik heb op een gegeven moment besloten om niet overal achteraan te gaan bellen omdat ik al ontzettend veel informatie had. Toen heb ik besloten om eerst te gaan typen en tijdens het schrijfproces 'gaten' in de informatie aan te vullen door het bestuderen van nieuwe literatuur of het houden van korte telefonische interviews.

Verder merkte ik dat het toch lastig was om het idee van het schrijven van een onderzoek los te laten. Ik zat een beetje tussen onderzoek en tekst voor publicatie in. Voor publicatie vind ik persoonlijk de tekst nu toch nog wat te 'serieus' en mag het van mij hier en daar weer wat 'smeuïger'. Ook moeten er dan nog afbeeldingen in, van vroegere trainingen, oude planningsoverzichten, de HEMA kofferschrijfmachine van Bert maar ook van e- en blended learning projecten, het mag wat pakkender en visueler! Interviews (er heen reizen) en het uitwerken van interviews zijn echter zeer tijdrovende bezigheden. Door de korte tijd die beschikbaar is voor dit onderzoek, tegelijk met een drukke stage, heb ik er nu voor gekozen om al mijn tijd in het schrijven van een interessante, leesbare en overzichtelijke tekst te steken en niet in extra's als het opsporen, uitzoeken en toevoegen van afbeeldingen.

Ik sta wel achter de keuzes die ik nu heb gemaakt, de mensen die ik heb gesproken zijn pioniers, die hadden zeker niet mogen ontbreken in dit onderzoek en ze hebben mij ontzettend veel relevante informatie gegeven. Aangevuld met informatie uit vragenlijsten en uit artikelen denk ik dat het een degelijke grond biedt voor mijn onderzoek.